

Tilgang på egnede lokaler

For at kulturfrivilligheten skal kunne utøve og videreutvikle sin aktivitet, er det avgjørende å ha tilgang til lokaler og møteplasser og steder hvor man kan samles, og at lokalene er egnet for den aktiviteten som skal gjennomføres. Egnede lokaler bidrar til å øke kvaliteten på aktiviteten og muligheten for rekruttering og lokalt engasjement. Universelt utformede lokaler bidrar til inkluderende møteplasser for alle grupper.

På langt nær alle lokalene som benyttes av kulturfrivilligheten er egnet for aktiviteten som skal utføres. Bare på musikk siden utøver ukjentlig om lag en halv million nordmenn musikk i omtrent 10 000 ulike lokaler. Norsk musikkråd akustikkmålinger viser at så mye som 4 av 5 lokaler som brukes til musikkøvelser i dag, ikke er egnet til den bruken de har.⁹

Kartlegging av lokaler for kulturaktiviteter

Kulturfrivilligheten benytter seg i dag av en rekke lokaler for å utøve sin virksomhet, som skoler, kulturhus, samfunnshus, grendehus, idrettshaller, biblioteker, frivilligsentraler, fritidsklubber og ulike tros- og livssynshus, blant annet kirker. Det er lite systematisk kunnskap om egnetheten, tilgjengeligheten, bruken og behovet for slike lokaler.¹⁰ En del kommuner har god oversikt over sine kulturlokaler, men det er regionale forskjeller, og mange frivillige organisasjoner peker på at de opplever det som vanskelig å få oversikt over lokaler til utlån.¹¹

Meld. St. 10 (2018–2019) - *Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfoldig* – Den statlege frivilligheitspolitikken peker på at det også mangler en oversikt over i hvilken grad statlige eide bygg blir benyttet av frivilligheten. I en

9 Det blir ikke et øvingsrom bare fordi det er et rom å øve i – Musikklokaler

10 *Er det rom for kultur i norske kommuner?* Miland, Kristine Persdatter, Telemarksforskning (2022)

11 *Frivillighet i storbyen: Kommune og frivillig sektor i Oslo*, Institutt for Samfunnsforskning, på oppdrag for Oslo kommune (2022)

spørreundersøkelse av statlige undervisningsbygg foretatt av Statsbygg på oppdrag fra Kultur- og likestillingsdepartementet, går det frem at 11 av 13 respondenter låner sine lokaler ut til frivilligheten. De fleste låner lokaler ut til studentfrivilligheten, som har prioritet ved bruk av lokaler. Barrierer for utleie er blant annet at det kolliderer med egen bruk av lokalene og restriksjoner på tilgang og vakthold. Samtidig er respondentene i overveiende grad positive til at frivilligheten benytter seg av lokalene.

Det er behov for å få et nasjonalt overblikk over hvilke lokaler som brukes til kulturformål. Hvem eier, hvem bruker, og er lokalene egnet til den bruken de har. Formålet er å bidra til at kommuner, fylkeskommuner og staten kan legge til rette for møteplasser som egner seg for kulturformål. Regjeringen ønsker å få bedre oversikt over kulturlokaler i hele landet, og vil gi økt tilskudd til Kulturalliansens prosjekt for kartlegging av lokaler. Kartleggingen vil bidra til å identifisere behovet for kulturlokaler, blant annet for å kunne planlegge for utvikling av egnede lokaler og styrke virkemiddelapparatet.

Gjennomgang av desentralisert ordning for kulturbygg

Kommunene, fylkene og staten har på ulike vis ansvar for å legge til rette for kulturell virksomhet, og desentralisert ordning for kulturbygg bidrar til å oppfylle formålet.

ARENA – tilskuddsordning for bygg og infrastruktur (tidl. Rom for kunst), er en av Kulturrådets tilskuddsordninger i Norsk kulturfond. Ordningen skal bidra til at det profesjonelle prosjektbaserte kunst- og kulturfeltet i hele landet innen billedkunst, scenekunst, musikk, litteratur, tverrkunstneriske uttrykk og det frie kulturvernet har tilrettelagt, bærekraftig og hensiktsmessig infrastruktur for produksjon, formidling og faglig utvikling.

Kulturarena Lura skole gymnastikksal. Foto: Sandnes musikkraad/Øyvind Lapin

PULSE. Foto: Amalie Bakka/Aurskog Høland kulturskole

Kulturrom, ARENA-ordningen og den desentraliserte ordningen for kulturbygg har som mål å styrke den kulturelle infrastrukturen og utvikle arenaer egnet for kulturvirksomhet, men har til dels ulik innretning og målgruppe. I fordelinger av ARENA-tilskuddet vektlegges kunst- og kulturfaglig kvalitet og profesjonalitet, og ordningen forvaltes på en armlengdes avstand, iht. lov 7. juni 2013 nr. 31 om Norsk kulturråd. Kulturrom og den desentraliserte ordningen har et bredere nedslagsfelt enn ARENA.

Innspill fra kulturfrivilligheten peker på at det er behov for en gjennomgang av hvordan desentralisert ordning for tilskudd til kulturbygg forvaltes, og hva slags bygg som prioriteres, inkludert en oversikt over hvilke lokaler og hvilke brukergrupper som prioriteres av de ulike fylkeskommunene. Det har også kommet innspill om å se på hvordan ordningen kan utvikles og sees i sammenheng med tilskuddsordningene Kulturrom og ARENA-ordningen.

Kultur- og likestillingsdepartementet vil sette i gang en gjennomgang for å innhente kunnskap om hvordan den desentraliserte ordningen for tilskudd til kulturbygg virker sett i forhold til

ordningens formål. Som del av gjennomgangen vil departementet også søke å få oversikt over eventuelle overlapp med de to ordningene Kulturrom og ARENA, med sikte på å vurdere eventuelle tilpasninger av den desentraliserte ordningen. Målet er at ordningene skal dekke behovene i kultursektoren så godt som mulig.

Utvikling av skolen som kulturarena

Flere av innspillene til strategien peker på skolebygg som en sentral arena for kulturfrivillighetens aktiviteter. Kulturalliansens kartlegging av lokaler til kulturaktivitet i kommunene¹² viser at korps er den gruppen som bruker skolene aller mest: 68,2 pst av korpsene øver på skoler, de fleste på barnetrinnet. 45,8 pst av korpsene holder også sine konserter på skoler.

Våren 2022 sendte Kultur- og likestillingsdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Kunnskapsdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet sammen med KS og LNU brev til landets fylkeskommuner og kommuner om behovet for barne- og ungdomsorganisasjoners og andre frivillige organisasjoner tilgang på

¹² Er det rom for kultur i norske kommuner? Miland, Kristine Persdatter, Telemarksforskning (2022)

skolelokaler. I brevet oppfordres det til god dialog med lokal frivillighet om tilgang på blant annet skolelokaler. Tilbakemeldingene på brevet viser at det er et utbredt ønske om at skolene skal brukes til frivillig aktivitet, og flere kommuner og fylkeskommuner har igangsatt egne tiltak for å gi frivilligheten enkel tilgang på kommunale lokaler.

Studieforbund

Studieforbundene og deres medlemsorganisasjoner, herunder en rekke organisasjoner innenfor kulturfrivilligheten, har en lovfestet rett til gratis bruk av undervisningslokaler til kursvirksomhet iht. lov 19. juni 2009 nr. 95 om voksenopplæring (voksenopplæringsloven) § 7¹³. Formålet med loven er å fremme livslang læring ved å legge til rette for organisert kursaktivitet ved siden av det formelle utdanningssystemet og gjelder for studieforbund godkjent etter

¹³ «Undervisningslokaler der driftsutgiftene dekkes av det offentlige, skal etter søknad stilles vederlagsfritt til disposisjon for studieforbund og medlemsorganisasjoner ved avholdelse av kurs med tilskudd etter loven. Departementet gir nærmere forskrifter.»

loven. Loven skal ivareta opplæring og deltakelse i frivillige organisasjoner, bidra til å bevare et mangfoldig kulturliv og ta vare på kulturarven gjennom læring. Manglende kjennskap til voksenopplæringsloven og den lovfestede retten til gratis bruk av undervisningslokaler blant noen institusjoner, kommuner og fylkeskommuner blir løftet som en utfordring av Voksenopplæringsforbundet (Vofo) i innspill til strategien. Vofo viser til store variasjoner i lokal praksis, både hvem som får bruke lokalene og til hvilken pris. Lokale studieforbund opplever at kommuner og enkeltskoler ikke er kjent med lovverket, og krever betaling for utlån av lokaler. Regjeringen ønsker derfor å styrke kunnskapen i Skole-Norge om studieforbundenes lovfestede rett til gratis bruk av undervisningslokaler.

Tros- og livssynsorganisasjoner

En rekke tros- og livssynsorganisasjoner melder om at deres medlemsorganisasjoner opplever at skoler ikke ønsker å leie ut sine lokaler til religiøse

Norges hindu kultur senter. Foto: Erlend Sæverud

organisasjoner, selv når organisasjonene skal avholde aktiviteter som dans, kor, teater eller andre kulturarrangementer. Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL) viser til eksempler på at deres organisasjoner blir utestengt fra å låne lokaler med begrunnelse om at rommene skal være «livssynsneutrale». I Hurdalsplattformen legges begrepet livssynsåpent samfunn til grunn for politikktutforming, og regjeringen oppfordrer kommuner og skoleeiere til å gjøre lokale vurderinger av hvordan utleie kan praktiseres med dette begrepet som utgangspunkt.

Utforming av skolebygg

Skolens lokaler er hyppig brukt av kulturskoler, det lokale frivillige kulturlivet, så vel som av profesjonelle utøvere, eksempelvis gjennom Den kulturelle skolesekken. Skolebyggene er imidlertid ikke alltid godt tilrettelagt for kulturaktivitet. Det bygges og rehabiliteres en del skoler i fylkeskommunal regi, og for mange av disse prosjektene vedtas det at skolen skal være en lokal kulturarena. Likevel kan mangel på kunnskap om hva som skal til for å gi gode vilkår for dem som skal bruke byggene utenfor skoletid, gjøre at man ikke alltid lykkes med å realisere målet om skolen som kulturarena.

Kulturalliansen, Kulturtanken og Kulturrom

har utarbeidet en sjekklister som er til hjelp i planleggingen av nye skolebygg og for tilpassing av skolebygg til kulturformål. Viken fylkeskommune har også tatt initiativ til å utarbeide veilederen «Skolen som kulturarena». Dette er bidrag til å sikre kunnskap i plan- og bygningsprosesser for kulturarealer i skolebygg.

EKSEMPEL: UTVIKLING AV KULTURARENAER I OSLO

I Oslo kommune har bystyret fastsatt at «skolebyggene skal kunne fungere som kulturhus i nærmiljøet», noe som følger opp kommunens visjon om merbruk og flerbruk av investeringer i offentlige bygg. Videre har det kommet på plass egen forskrift om ideelle organisasjoners rett til lån og fri bruk av skolelokaler og lokaler i bydelene. Forskriften inneholder også standard kravspesifikasjon for nye og rehabiliterte skolebygg (SKOK), herunder krav om undervisningsrom som kan anvendes som øvingsrom og fremføringsrom, og åpen kultursal for minimum 200 personer utformet etter norsk standard og med variabel akustikk. Oslo musikkråd er tildelt rollen som brukerrepresentant for breddekulturen og ideelle aktører, og skal være med ved rehabilitering og når nye bygg planlegges. Dette har medført en rekke nye gode arealer for kulturutfoldelse i frivillig regi i Oslo, og at flere av områdene i Oslo som ikke har noen kulturell infrastruktur fra før, har fått en vekst i kulturarealer.

Kulturarena. Foto: Sandnes musikkraad/Øyvind Lapin

Studenthuset Driv er eid av Norges arktiske studentsamskipnad og blir drevet på dugnadsbasis av studentene i Tromsø. Men med tilskudd fra Kulturrom i 2021 på 573 000,- til bevegelige lyskilder, fikk den populære konsertscenen nytt liv! Foto: Daniel Skog

Involvering av kulturfrivilligheten i planarbeid

Lov 27. juni 2008 nr. 71 om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) inneholder flere bestemmelser som er relevante for kulturområdet. Planlegging etter loven skal bidra til å samordne statlige, regionale og kommunale oppgaver og gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser. Plan- og bygningsloven legger vekt på åpne planprosesser og like muligheter for alle til å delta i planleggingen for å få best mulige planer. Planprosessene kan også legge til rette for dialog mellom forvaltningsnivåene. Medvirkning er omtalt i et eget kapittel, hhv. lovens kapittel 5.

I 2022 lanserte kommunesektorens interesseorganisasjon KS veilederen og refleksjonsheftet *Hvordan utvikle lokal og regional kulturpolitikk?* Veilederen omtaler blant annet betydningen av å legge til rette for deltakelse og involvering av innbyggere, næringsliv og

ulike spesialiserte fagmiljøer i kommunale planprosesser. I veilederen heter det blant annet: «Når innbyggerne kjenner seg involvert, skapes forståelse, eierskap og entusiasme for å bidra i det videre arbeidet. Slik legges det til rette for felles ansvar og samskaping lenge etter at planen er ferdig utarbeidet.»

EKSEMPEL: FRA RAPPORTEN: ER DET ROM FOR KULTUR I NORSKE KOMMUNER?

- En kommune hadde erfaring med at det at den nye skolen også skulle romme kulturskolen, ble litt glemt i prosessen, noe som gjorde at kulturskolen fikk en fløy med rom som var laget for skoleaktivitet, det vil si ikke tilpasset med akustikk og andre tekniske forhold (side 19).
- I en stor kommune på Sørøstlandet sier kultursjefen at de har det mest aktive kulturrådet hen har sett. Ifølge hen klarer rådet å ha en viktig samfunnsmessig og politisk betydning fordi de har en klar agenda. Kulturrådet er også aktivt ovenfor andre aktører enn kommunen,

som sparebankstiftelser, eiendomsselskap o.l. Det foreligger en tydelig samarbeidsavtale mellom kommunen og kulturrådet, der rolle- og oppgavefordelingene mellom rådet og kommunen er klart fordelt, i tillegg til formalisering av høringspraksiser og møteflater. Politikerne er også representert i styret av kulturrådet. Lederen for kulturrådet er ansatt i 40 pst stilling. Stillingen er finansiert av kommunen. Rådet er for både den frivillige og den profesjonelle kulturen. Lederen sier at rådet blir involvert både som samarbeids- og sparringspartnere og var med på å lage den nye kulturplanen (side 29).

Det er store variasjoner i hvilken grad kultursektoren og kulturfrivilligheten får oppmerksomhet i lokale planprosesser, samtidig som planarbeidet er en viktig faktor for kulturtilbudet i kommunene. En kartlegging departementet har gjennomført i forbindelse med strategiarbeidet, viser at enkelte kommuner har etablert lokale kultur-, amatørkultur- eller musikkråd, som kan involveres i relevante saker. På regionalt nivå mangler det imidlertid faste strukturer for samordning av interessene til de ulike kulturfeltene. I Viken og Møre og Romsdal er det tatt ulike initiativer for å stimulere til etablering av regionale kulturråd eller kulturkretser som kan medvirke i relevante saker og planprosesser. Regjeringen vil støtte opp under regionale initiativ for opprettelse av samarbeidsorganer på kulturområdet, og avsette såkalte såkornmidler som kan stimulere til opprettelse av regionale råd.

FAKTA: FORSLAG TIL REVISJON AV KULTURLOVA

Kultur- og likestillingsdepartementet har sendt forslag til revidert kulturlov på høring. I høringsnotatet inngår et forslag om bestemmelse om kommunal og fylkeskommunal planlegging på kulturfeltet. Bestemmelsen foreslår å pålegge kommuner og fylkeskommuner å utarbeide en skriftlig oversikt over status og utviklingsbehov på kulturfeltet. Det foreslås også at fylkeskommuner og kommuner bør fastsette overordnede mål og strategier for kulturfeltet som er egnet til å møte de utfordringene som nevnes i oversikten. Kravet vil kunne oppfylles gjennom kommuneplanens samfunnsdel.

Universell utforming

Velfungerende og funksjonelle omgivelser har betydning for hele befolkningen og for gode lokalmiljøer. Universell utforming gir fordeler for alle, fremmer inkludering og kan være avgjørende for at personer med funksjonsnedsettelse kan delta. Funksjonsnedsettelse kan blant annet berøre problemer med syn, hørsel og bevegelse. For barn og unge med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom er kjennetegnet på møteplasser som er tilrettelagt for læring og gode opplevelser, lokaler og møteplasser som er universelt utformet.

Universell utforming legger vekt på at tiltak for bedre tilgjengelighet skal utformes slik at lokalet kan brukes og gir nytte til alle. Det gjelder både tiltak for tilgang til og bruk av bygninger og lokaler, og bedring av lyd- og lysforhold.

Det stilles blant annet krav om universell utforming i plan- og bygningsloven og likestillings- og diskrimineringsloven. Nærmere informasjon om hvordan tiltak for universell utforming skal utføres er beskrevet i forskrifter, standarder og veiledere.

EKSEMPEL: VEILEDERE FRA KS OM UNIVERSELL UTFORMING

KS jobber for å synliggjøre arbeidet med universell utforming i kommunesektoren, og har blant annet samlet gode eksempler og utviklet veiledere, blant andre:

- Bygg for alle–Universell utforming er nøkkelen til likeverdig tilgang
- Aktiv i nærmiljøet. Temahefte om universell utforming av sentrumsnært friluftsliv og kulturminne.
- Design for mangfold. Universell utforming i barnehage og skole

Veileder for utvikling av lokaler til kulturformål

Regjeringen vil utarbeide en veileder for utvikling av lokaler til kulturformål, og se arbeidet i sammenheng med revidering av veilederen for *Kommunal planlegging for idrett og fysisk aktivitet*. På lik linje med utvikling av anlegg for idrett og

BandOrg workshop. Foto: BandOrg

fysisk aktivitet, er det behov for aktiv planlegging for å ivareta utviklingen av kulturarenaer lokalt og regionalt. En veileder for utvikling av kulturarenaer bør definere standarder for utforming av lokaler til ulike kulturaktiviteter. Eksempelvis kan veilederen peke på den internasjonale standarden for musikkøverom (NS-ISO 23591). Standarden inneholder akustiske kvalitetskriterier for rom som brukes til musikkøvelser, og anerkjenner at forskjellige gruppestørrelser og musikkgrupper har ulike behov. Veilederen vil også peke på hvilken kunnskap og kompetanse som bør innhentes i planlegging av kulturarenaer, og hvordan kommuner og fylkeskommuner kan sikre at lokale interesser høres og ivaretas.

OVERSIKT OVER TILTAK - SATSINGSOMRÅDE 2

- Øke tilskuddet til prosjekt for kartlegging av kulturlokaler for kulturfrivilligheten i regi av Kulturalliansen
- Gjennomgå den desentraliserte ordningen for tilskudd til kulturbygg
- Utvikle en nasjonal veileder for kommunal og fylkeskommunal planlegging av lokaler til kulturaktivitet
- Igangsette informasjonstiltak om studieforbundenes rett til fri adgang og frivillige organisasjoners behov for tilgang til skolebygg
- Etablere tilskudd til utvikling av regionale kulturråd